

HRVATSKI OTOCI U ODGOJNO-OBRAZOVNOM SUSTAVU REPUBLIKE HRVATSKE¹

KATA MAGAŠ

Odjel za geografiju
Sveučilište u Zadru

UDK: 373.3/.5:37.014.55>(497.5)(210.7)

DOI: 10.15291/magistra.2819

Stručni rad

Primljeno: 16.12.2018.

Prihvaćeno: 8.2.2019.

SAŽETAK

Članak donosi analizu suvremene hrvatske otočne škole u složenoj društveno-gospodarskoj stvarnosti posttranzicijskog doba. Analiziraju se zakonske pretpostavke za preobrazbu odgojno-obrazovnog sustava i realnost specifične demografske, gospodarske, infrastrukturne i obrazovne situacije na otocima. Strateški dokumenti koji su temelj za razvoj hrvatskih otoka, Nacionalni program razvitka otoka (1997) i Zakon o otocima (1999), znače institucionalizaciju državne brige o otocima u cilju provedbe načela održivog razvoja otoka radi postizanja društvene stabilnosti i gospodarskog rasta. Jedan od temeljnih preduvjeta je poboljšanje odgojno-obrazovnog rada. Zakonske pretpostavke koje to omogućuju ugrađene su u Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2008), u Državne pedagoške standarde osnovnoškolskog i srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (2008) te Nacionalni okvirni kurikulum (2010). Otoci su specifična životna sredina, s malim brojem učenika, poteškoćama u osiguravanju učiteljskog/nastavnog kadra, poteškoćama u prijevozu učenika, s nedostatnom opremom škola i školskog okoliša, te je uobičajena kategorizacija hrvatskih škola na osnovne i područne, s mogućnošću otvaranja područnih odjela, za otoke nadopunjena kategorijom „osnovna škola s otežanim uvjetima rada“. Tridesetak najsiriomasnijih, udaljenih i malih otoka više nema uvjete za rad osnovnih, a često niti područnih škola. Ako još postoje, imaju vrlo malo učenika i kombinirane razredne odjele. U porastu je broj napuštenih osnovnih škola, a srednje škole nalaze se samo na devet najnapučenijih hrvatskih otoka. U CARNet-ov pilot projekt e-škole uključene su po četiri osnovne i srednje škole s hrvatskih otoka.

KLJUČNE RIJEČI: *hrvatski otoci, matične škole, područne škole, odgoj i obrazovanje, pedagoški standard*

¹ Građa rada djelomično je predstavljena na *Mediterranean Islands Conference*, Vis, September 19.-22. 2018 (MIC - Vis 2018) na engleskom jeziku te je predviđeno objavljivanje znatno kraće engleske verzije teksta bez slika u zborniku radova sa skupa (izlazak iz tiska najavljen je tijekom 2019).

UVOD

Hrvatski otoci brojem obuhvaćaju drugo po veličini otočje Sredozemlja. Nacionalni program razvitka otoka (1997) navodi ih 1 185, a geografski ih dijeli na 718 otoka i otočića, te 467 hridi i grebena (Starč 2015). Noviji podatci navode 1 246 otoka (79 otoka, 525 otočića te 642 hridi i grebena). Površina im je 3 259 km², tj. 5,8% površine hrvatskog kopna. Od 6 278 km hrvatske morske obalne crte, 4 398 km (69,5%) čine obale otoka. Tek 79 otoka je površinom veće od 1 km², a samo 21 prelazi 20 km² (Duplanić-Leder i dr. 2004). Prema smještaju, obično ih se razlikuje u dvije ili četiri skupine: kvarnerski i dalmatinski, odnosno kvarnerski (gravitiraju prema Rijeci), sjevernodalmatinski (otoci zadarskog i šibenskog akvatorija), srednodalmatinski (plitski) i južnodalmatinski (dubrovački) (Nejašmić 1997; Friganović 2001; Bucul 2014). Prema teritorijalnom ustroju Republike Hrvatske na županije, hrvatski otoci nalaze se u sastavu jadranske Hrvatske, odnosno sedam županija koje imaju izlaz na more: Istarska, Primorsko-goranska, Ličko-senjska, Zadarska, Šibensko-kninska, Splitsko-dalmatinska i Dubrovačko-neretvanska. Istarska županija nema otoka s bilo kojom kategorijom škole, a otoci Ličko-senjske i Šibensko-kninske županije imaju samo osnovne škole.

TABLICA 1. Osnovni podatci za otoke koji su imali osnovnu i srednju školu u šk. god. 2017./2018.

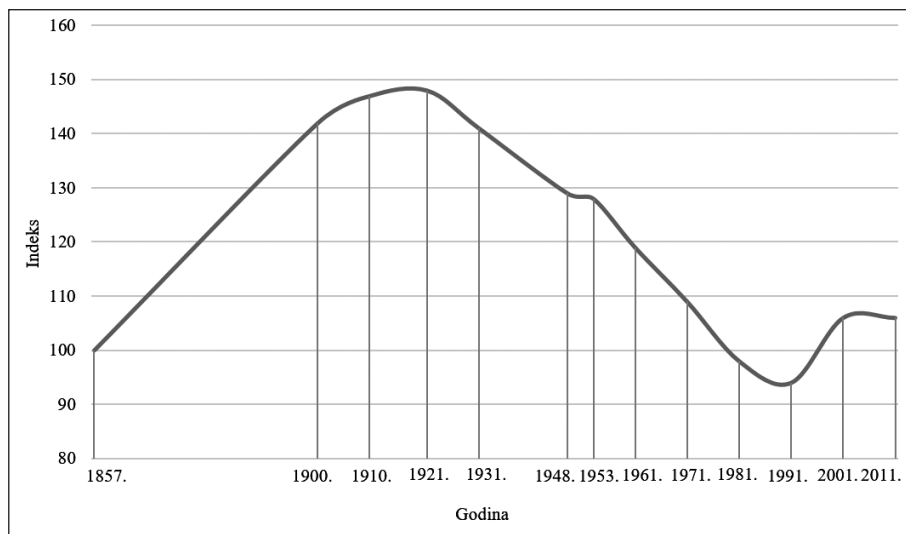
Površina (km ²)	Stanovništvo 2011.	Gustoća naseljenosti 2011. (stan./ km ²)	Broj učenika u osnovnoj školi (OŠ)	Broj učenika u srednjoj školi (SS)
Cres 405,7	Krk 19 383	Rab 103	Krk 1325	Korčula 572
Krk 405,2	Korčula 15 522	Lošinj 101	Korčula 1231	Krk 397
Brač 394,5	Brač 13 956	Korčula 56	Brač 978	Brač 286
Hvar 299,6	Hvar 11 077	Krk 47	Hvar 762	Lošinj 284
Pag 284,5	Rab 9 328	Vis 38	Rab 708	Hvar 280
Korčula 276,0	Pag 9 059	Hvar 37	Pag 602	Rab 174
Rab 90,8	Lošinj 7 587	Brač 35	Lošinj 587	Pag 102
Vis 90,2	Vis 3 445	Pag 32	Vis 213	Vis 74
Lošinj 74,6	Cres 3 079	Cres 8	Cres 209	Cres 41

Izvor: URL 1 za površinu i stanovništvo; URL 4 za broj učenika

Suvremeni pokazatelji (Tab. 1.) ukazuju na velike razlike među otocima po značajkama naseljenosti i vitalnosti. Cres, površinom najveći hrvatski otok, s 3 079 stanovnika i 8 stan./km², sa samo 209 učenika u osnovnoj školi i 41 učenikom u srednjoj školi zauzima posljednje mjesto među otocima koji imaju srednju školu (na Cresu je područni odjel SŠ-e iz Malog Lošinja). Korčula, iako tek šesti otok po površini, na drugom je mjestu po stanovništvu i broju učenika u OŠ, a vodeća je prema srednjoškolskoj populaciji. Po navedenim pokazateljima izvrsna i uravnotežena mjesta zauzimaju Brač i Hvar. Drugi po veličini, otok Krk, vodeći je po broju stanovnika i broju učenika u OŠ, a drugi po broju učenika u SŠ. Ovako solidan status Krka objašnjava se njegovom pripadnošću gospodarski razvijenijoj županiji te boljim prometnim mogućnostima s obzirom na most Krk – kopno te brodske veze s kopnom i susjednim otocima. Ako se promatraju svih naseljene otoke, najnaseljeniji je otočić Krapanj sa 658 stan./km², a slijede ga Murter (272 stan./km²), Prvić (191 stan./km²) i Čiovo (154 stan./km²) (Lajić 2013). Druga krajnost, s manje od 10 stan./km² su osim Cresa, pretežno površinom mali i slabo napučeni otoci: Unije, Vele Srakane, Male Srakane, Molat, Olib, Premuda, Sestrunj, Rivanj, Žirje, Biševo. Najbolji primjer kako gusta naseljenost nije siguran znak i za vitalnost otoka je otočić Krapanj, na kojem je samo Područni odjel OŠ Brodarica (Šibenik) sa samo 7 učenika, a Područna škola Prvić Šepurine (OŠ Meterize – Šibenik) imala je samo jednog učenika u šk. god. 2017./2018. (URL 4).

Suvremena naseljenost otoka (125 082 stanovnika ili 2,9% stanovništva Republike Hrvatske, 2011.) rezultat je historijsko-geografskih zbivanja, naročito od druge polovice 19. st. kad je započelo masovno iseljavanje s otočnog prostora i traje kontinuirano sve do danas. Maksimalan broj stanovnika hrvatskih otoka zabilježen je 1921. godine, 173 503. Otoci s više od 2000 stanovnika počeli su znatnije gubiti stanovništvo oko 1910., a oni manji tek od 1921. Do Drugoga svjetskog rata otočani su najviše iseljavali u daleke prekomorske zemlje, nakon rata jačao je egzodus prema gradovima na obali i u unutrašnjosti Hrvatske, a 1960-tih godina, kao i iz ostalih krajeva Hrvatske, pretežno odlaze na tzv. privremeni rad u razvijene zemlje Europe (Nacionalni program... 1997). Od šezdesetih godina depopulaciju pojačava i negativno prirodno kretanje stanovništva (više umrlih nego rođenih). Sedamdesetih godina gubitak stanovništva veći je u obalno-otočnim teritorijalnim jedinicama (47%), a znatno manji u isključivo otočnim teritorijalnim jedinicama (17%). Najviše su opustjela sela u unutrašnjosti većih otoka i mali otoci. Do 1981. s velikih otoka otišla je pe-

tina stanovništva, sa srednjih nešto više od trećine, a s malih čak tri četvrtine stanovnika u odnosu na broj iz 1921., te su mnogi mali otoci došli do praga izumiranja (Starc 2015).

SLIKA 1. Indeks kretanja broja stanovnika na hrvatskim otocima 1857. - 2011. (1857. = 100) (prema Starc 2015)

Ukupan broj stanovnika na otocima (Sl. 1.) u blagom je porastu u zadnja dva desetljeća. Mali i udaljeni otoci i dalje depopuliraju, a samo Vir i Čiovo imaju i prirodni prirast. Značajniji porast broja stanovnika zbog doseljavanja imaju Krk, Pag, Vir, Murter i Čiovo koji su mostom povezani s kopnom (Akrap 2015). Nakon 2011. godine, prema podacima Državnog zavoda za statistiku, otoci bilježe rast broja stanovnika, a država u cjelini pad. Povećanje broja stanovnika bilježi većina gradova i općina na otocima, najviše Šolta, Milna, Sućuraj, Malinska-Dubašnica, Pašman i Kolan. Nacionalni program razvitka otoka potiče financijska ulaganja javnog sektora, raznih ministarstava, agencija i ustanova, najviše u prometnu povezanost otoka, u prometnu i komunalnu infrastrukturu, gospodarske grane, posebno u turizam, ali također i u program osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja na otocima.

Na hrvatskim su otocima 344 stalna naselja, prosječne veličine oko 370 stanovnika. Statistika daje različite podatke jer postoje i otoci s naseljima, ali bez stalnih stanovnika, otoci s kućama za odmor koje se ne vode kao naselja i otoci na kojima su samo svjetionici sa svojom posadom. Ako se pribroje i povremeno naseljeni

otoci, broj naseljenih otoka je oko 100, a računajući samo stalno naseljene otoke, ima ih 47 (NPRO 1997: 10). Čak i gradska naselja na otocima imaju uglavnom mali broj stanovnika, najveće je Mali Lošinj sa 6 296 stanovnika (2011).

Posljedice demografskih kretanja tijekom 20. stoljeća brojne su i uglavnom nepovoljne. Može ih se sažeti u nekoliko značajki:

- nepovoljne promjene dobnog sastava otočnog stanovništva, starenje populacije (prosječna životna dob otočana 2011. bila je 45,1 godinu, a na državnoj razini 41,7, Nejašmić 2013);
- smanjenje udjela stanovništva fertilne dobi, smanjene stope rodности, slabljenje biodinamičkog potencijala cijele otočne populacije (Friganović 2001);
- smanjenje udjela radno sposobnog stanovništva, starenje radnog kontingenta;
- gubitak radnih mjesta na otocima, napušteni zemljišni posjedi;
- iseljavanje mladih obitelji zbog zaposlenja i školovanja djece;
- gubitak populacije školskog uzrasta (NPRO 1997; URL 4);
- „Statističko naseljavanje“ otoka (fiktivno boravište na otoku radi određenih beneficija ili pretežno starija populacija i vlasnici kuća za odmor) u stvarnosti ne poboljšava stanje, ne vraća vitalnost glavnini hrvatskih otoka (Lajić 2013, Akrap 2015).

TEMELJNI DOKUMENTI VAŽNI ZA ODGOJ I OBRAZOVANJE U REPUBLICI HRVATSKOJ

Briga središnje države o otocima ozakonjena je krajem dvadesetog stoljeća. Ministarstvo razvitka i obnove Republike Hrvatske donijelo je 1997. strateški dokument koji postavlja okvire za razvoj otoka – *Nacionalni program razvitka otoka (NPRO)*. U svekolikoj otočnoj problematici, za ovaj su rad značajni navodi koji se odnose na program unaprijeđenja osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja na otocima. Temeljne zadaće spomenutog programa jesu:

- preustrojiti mrežu osnovnih (matičnih i područnih) te srednjih škola;
- utvrditi posebne standarde za škole na otocima;
- utvrditi posebne kriterije za rad učitelja na otocima;

- razvijati posebne i dopunske oblike rada za male i kombinirane razredne odjele na otocima;
- korištenjem sredstava iz EU fondova izjednačiti uvjete života i školovanja na otocima i na obali.

Daljnji korak u institucionalizaciji brige o otocima bio je donošenje *Zakona o otocima* 1999., s dopunama 2002. i 2006. godine. Otoci su dobili status potpomoćnih područja Republike Hrvatske u kojima je potrebno ostvariti ekološku održivost, društvenu stabilnost i gospodarski rast. Jedan od temeljnih preduvjeta za gospodarski rast jesu obrazovani i sposobni ljudi. Zakon i podzakonski akti predlažu niz mjera koje se može svrstati u deset područja (povezivanje otoka, infrastruktura, lov i ribolov, zaštita i upravljanje prostorom, poboljšanje uvjeta obrazovanja i dr.). U skladu s tim predviđaju se ulaganja u izgradnju, sanaciju i opremanje školskih zgrada, uređenje školskih dvorišta i okoliša škole, izgradnja ili opremanje sportskih dvorana, subvencioniranje prijevoza za učenike, uvođenje nastave na daljinu, itd. Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture u *Izvešću o učincima provedbe zakona o otocima u 2009. godini* (2010), uz ostalo navodi godišnje uložena sredstva i ostvarene projekte (npr. godišnje više od 1,2 mlrd. kuna; u razdoblju 2004.-2009. ulagano je u 37 objekata koji služe obrazovanju na otocima). Da bi postojeći „zastarjeli“ zakon bio poboljšán, suradnjom s Ministarstvom regionalnog razvoja i EU fondova donosi se nova verzija Zakona, koja je krajem srpnja 2018. upućena na raspravu i izglasavanje u Hrvatski sabor.

Strateški nacionalni dokumenti koji reguliraju odgoj i obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi u Republici Hrvatskoj doneseni 2008. godine jesu *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*, *Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja* i *Državni pedagoški standard srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja*. Standard utvrđuje minimalne infrastrukturne, financijske i kadrovske uvjete za ostvarivanje i razvoj odgojno-obrazovne djelatnosti, te za ujednačeni razvoj osnovnog školstva na čitavom području Republike Hrvatske. Od svekolike građe Standarda, na hrvatske otoke odnosi se nekoliko važnih članaka koji određuju funkcioniranje otočnih škola. Standard kategorizira osnovne škole prema broju razreda i učenika:

- *Osnovna/matična škola (OŠ/MŠ)* ima najmanje po jedan razredni odjel od I. do VIII. razreda.
- *Područna škola (PŠ)* podružnica je matične škole i s njom je programski i

kadrovski povezana. Mora imati najmanje po jedan razredni odjel od I. do IV. razreda ili V. do VIII. razreda.

- *Područni odjel (PO)* dislocirani je razredni odjel matične škole koji ne ispunjava uvjete za otvaranje područne škole.
- *Kombinirani razredni odjel (KO)* je skupina učenika sastavljena iz dva, tri ili četiri razreda uobičajena u školama s malim brojem učenika.
- *Osnovne škole s otežanim uvjetima rada* jesu odgojno-obrazovne ustanove na otocima, u brdsko-planinskim i slabo prometno povezanim područjima. Ove su škole od posebnog značaja za društvenu sredinu i ne moraju zadovoljavati minimum standarda utvrđenih u člancima od 6. do 10. ovoga Standarda koji utvrđuju broj učenika ili razrednih odjela (mogu imati manje od osam razreda ili kombinirane razredne odjele). Status škole s otežanim uvjetima rada utvrđuje se posebnim propisima. Mrežu škola treba organizirati na način da učenici prva tri razreda do mjesta održavanja nastave ili prijevoznog sredstva ne pješače više od jedan kilometar. Mreža osnovnih škola ustrojena je za područja županija.

Državni pedagoški standard srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (2008) definira materijalne, financijske, kadrovske i druge uvjete za rad srednjih škola u Republici Hrvatskoj. Primjerice, optimalna veličina srednje škole je 16 do 20 razrednih odjela, razredni odjel trebao bi imati 24 do 28 učenika, u jednom razrednom odjelu mogu se obrazovati učenici iz najviše tri srodna zanimanja, škola može raditi u jednoj ili dvije smjene, cjelodnevni odgojno-obrazovni rad uključuje dodatnu i dopunsku nastavu te izvannastavne aktivnosti, itd (čl. 44.). Za srednje škole na otocima *Standard* dopušta organizaciju škole s manjim brojem razrednih odjela, odjeli se mogu ustrojiti i s manjim brojem učenika, a u jednom odjelu može biti i više od tri programa zanimanja. Škola na otoku ili u drugom slabo prometno povezanom prostoru može se osnovati s programima osnovne i srednje škole.

ODGOJNO-OBRAZOVNI SUSTAV U REPUBLICI HRVATSKOJ

Počeci obrazovanja na području Hrvatske sežu u 10. st., a sve do 18. st. ono je bilo vezano uz Crkvu i svećenstvo. Sustavno prosvjećivanje naroda započelo je za vladavine Marije Terezije, koja je izdavanjem naredbe o *Općem školskom redu*

1774. pokrenula reformu školstva s naglaskom na osnovno školstvo. Hrvatski sabor 1874. godine donio je prvi hrvatski školski zakon, kojim se reguliralo obvezno petogodišnje školovanje, a nastavni jezik umjesto dotadašnjega njemačkog postao je hrvatski. Od 1945. bilo je obvezno sedmogodišnje školovanje, a od 1958. osmogodišnje za svu djecu od 7 do 15 godina (URL 2).

Sadašnji odgojno-obrazovni sustav u Republici Hrvatskoj utemeljen je 1993. i ima četiri etape: predškolski odgoj i obrazovanje, osnovno obrazovanje, srednjoškolsko obrazovanje i visoko obrazovanje (URL 3).

Predškolske programe izvode dječji vrtići i predškolske ustanove. Uključena su djeca od navršenih 6 mjeseci života do polaska u školu. Dječji vrtići izvode cjelodnevni ili kraći program odgoja i obrazovanja, zdravstvene zaštite, prehrane i socijalne skrbi djece. Mogu biti u nadležnosti lokalne samouprave ili privatnih osoba (fizičkih osoba, vjerskih zajednica i udruga). Analiza predškolskih odgojno-obrazovnih ustanova na hrvatskim otocima nije predmet ovog istraživanja.

Osnovno obrazovanje počinje upisom u prvi razred osnovne škole. Ono je obvezno i u pravilu traje od navršene šeste do petnaeste godine života, a za učenike s višestrukim teškoćama u razvoju najdulje do 21. godine života. Osnovna škola izvodi redovite i posebne programe. U sustavu obrazovanja Republike Hrvatske moguće je i usporedno osnovno umjetničko obrazovanje, koje može biti glazbeno i plesno. Osnovno glazbeno i osnovno plesno obrazovanje izvodi se prema osnovnoškolskom umjetničkom kurikulumu te planu i programu, u šestogodišnjem odnosno četverogodišnjem trajanju. Na hrvatskim otocima djeluju odjeli šesnaest državnih Osnovnih glazbenih škola i jedna privatna Osnovna glazbena škola. Za obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju provode se individualizirani postupci u redovitim ili posebnim razrednim odjelima i obrazovnim skupinama, a učenici s većim teškoćama u razvoju obrazuju se u posebnim ustanovama. Za djecu koja su starija od 15 godina, a nisu završila zakonom obveznu osnovnu školu, postoji sustav osnovnog obrazovanja za odrasle.

Srednjoškolsko obrazovanje nije obvezno, a učenik stječe znanje i sposobnosti za rad i nastavak obrazovanja. S obzirom na kurikulum, srednje škole mogu biti: gimnazije, strukovne (tehničke, industrijske, obrtničke) ili umjetničke škole. Na hrvatskim otocima postoje sva tri tipa srednjih škola.

U gimnazijama se izvodi nastavni plan i program u trajanju od četiri godine, a obrazovanje učenika završava polaganjem državne mature. Gimnazije obrazuju oko 31% srednjoškolaca na razini države, a moguće je odabrati između programa opće, jezične, klasične, prirodoslovno-matematičke i prirodoslovne gimnazije. U

Zagrebu postoji sportska gimnazija, a u nekim drugim gradovima postoje sportski razredni odjeli u koje se mogu prijaviti kandidati koji su uvršteni na rang-listu određenoga nacionalnoga sportskog saveza. U tim razrednim odjelima organizacija nastave prilagođena je potrebama sportaša. Hrvatski srednjoškolski obrazovni sustav u pojedinim gimnazijama nudi i mogućnost pohađanja dijela nastavnih predmeta na jednom od stranih jezika – engleski, njemački ili francuski. Nastava se održava uz udžbenike na hrvatskom jeziku i na stranom jeziku, a prema hrvatskim nastavnim planovima i programima. Godišnji plan i program rada pojedinih otočnih srednjih škola za 2017./18. školsku godinu spominje samo program opće gimnazije.

Obrazovanje učenika u strukovnim i umjetničkim školama može trajati od jedne do pet godina, a završava izradom i obranom završnoga rada. Učenici koji su završili strukovne programe mogu polagati i ispite državne mature, kao i steći višu razinu kvalifikacije nastavljanjem obrazovanja. Strukovne škole osposobljavaju za tržište rada ili za nastavak obrazovanja, dok umjetničke škole omogućuju stjecanje znanja, razvoj vještina, sposobnosti i kreativnosti u različitim umjetničkim područjima. Oko 67% srednjoškolaca na razini države pohađa strukovne škole, u 14 obrazovnih sektora koji su utvrđeni *Odlukom o uspostavi obrazovnih sektora u strukovnom obrazovanju* (2007). Umjetničko obrazovanje u Republici Hrvatskoj provode likovne, glazbene i plesne škole prema kurikulumu koji traje četiri godine. Učenici umjetničkih škola mogu usporedno pohađati još jednu srednju školu. Sve srednje škole na otocima obrazuju različite strukovne programe, uglavnom u trajanju četiri ili tri godine.

Srednjoškolske odgojno-obrazovne ustanove su i učenički domovi, ustanove u djelatnosti srednjeg obrazovanja, koje u sklopu svoga odgojno-obrazovnog programa, učenicima osiguravaju i primjeren boravak (smještaj i prehranu) tijekom pohađanja srednjoškolskog obrazovanja. U organizaciji njihova rada polazi se od humanističko-razvojne paradigme i individualnih potreba i interesa učenika. Jedini takav objekt na otocima Republike Hrvatske je Centar odgoja i obrazovanja pri odgojnom domu Mali Lošinj.

Visoko obrazovanje provodi se na visokim učilištima kroz sveučilišne i stručne studije. Visoka učilišta dijele se na veleučilišta, visoke škole, fakultete i umjetničke akademije. Svi studijski programi usklađeni su do 2005. sa zahtjevima Bolonjskog procesa radi prilagođavanja Europskom sustavu visokog obrazovanja. Visokoškolskih ustanova na hrvatskim otocima nema.

OSNOVNE ŠKOLE NA HRVATSKIM OTOCIMA

U školskoj godini 2017./2018. na otocima su bile u funkciji 34 OŠ u statusu matične škole (MŠ), 48 područnih škola (41 je bila u sastavu otočne matične škole, a 7 obalne) i 13 područnih odjela (8 je pripadalo otočnim, a 5 obalnim osnovnim školama) s ukupno 8 026 učenika u šest županija (Tab. 2.).

TABLICA 2. Osnovne škole na hrvatskim otocima prema broju učenika 2017./2018. po županijama

Županija (ukupno učenika na otocima)	Matična OŠ 2017./2018. (broj učenika ukupno)	Područne škole / područni odjeli 2017./2018. (broj učenika za PŠ i PO čija MŠ je na obali)
Primorsko-goranska (2 829)	<i>F. Petrića</i> , Cres (209)	-
	<i>M. Martinolića</i> , M. Lošinj (587)	Veli Lošinj, Nerezine, Unije, Susak, Ilovik
	<i>I. Rabljanina</i> , Rab (708)	Barbat, Banjol, Kapor, Lopar, Mundanije, Supetrška Draga
	<i>F.K. Frankopan</i> , Krk (784)	Baška, Punat, Vrhnjak, Vrh
	<i>Malinska-Dubašnica</i> (245)	-
	<i>Omišalj</i> (296)	Dobrinj
Ličko-senjska (355)	<i>A.G. Matoša</i> , Novalja (355)	Lun, Jakišnica, Zubovići, Metajna, Kolan
Zadarska (854)	<i>J. Dalmatinca</i> , Pag (247)	Dinjiška, Poveljana, Vlašići
	<i>V. Klarin</i> , Preko (305)	Kali <i>Kukljica, Poljana, Sutomišćica, Lukoran, Ugljan</i>
	<i>V. Nazor</i> , Nevidane (131)	-
	<i>P. Lorini</i> , Sali (58)	Božava
		Vir (96) - OŠ Privlaka
		Vrgada (1) - OŠ Pakoštane
		<i>Silba (8), Veli Iz (8)</i> - OŠ Zadarski otoci, Zadar
Šibensko-kninska (369)	<i>Murterski školi</i> , Murter (227)	<i>Betina</i>
	<i>V. Kaleba</i> , Tisno (136)	Jezera
		Prvić Šepurine (1), Zlarin (1) - OŠ Meterize, Šibenik
		<i>Krapanj (4)</i> - OŠ Brodarica, Šibenik

Splitsko-dalmatinska (2 297)	Bol (90)	-
	<i>V. Nazora</i> , Postira (135)	-
	Milna (60)	-
	Selca (106)	Sumartin
	Pučića (176)	Pražnica, G. Humac
	Supetar (411)	Nerežišća, Sutivan
	Hvar (312)	-
	Jelsa (247)	Sveta Nedjelja, Svirče, Vrboska
	<i>P.Hektorovića</i> , Stari Grad (190)	Dol, Vrbanj
	<i>A. Anđelinović</i> , Sućuraj (13)	<i>Bogomolje</i>
	Vis (130)	-
	Komiža (83)	-
	Grohote, Šolta (52)	-
	Slatine, Čiovo (62)	-
		Okrug Gornji (230) - OŠ „P.Berislavić“ Trogir
Dubrovačko-neretvanska (1322)	Blato (276)	-
	Vela Luka (306)	-
	<i>P. Kanavelića</i> , Korčula (386)	Račišće, Lumbarda
	Smokvica (126)	Čara
	<i>A. Curać-Pinjac</i> , Žrnovo (91)	<i>Pupnat</i>
	<i>Mljet</i> , Babino polje (55)	Govedari
	<i>Braća Glumac</i> , Lastovo (48)	-
		Koločep (1), <i>Suđurađ</i> (5), <i>Luka Šipanska</i> (18) svi su OŠ I. Gundulića Dubrovnik-Gruž
		Lopud (10) – OŠ A. Masle Orašac

IZVOR: URL 4.

Iscrpna analiza škola na hrvatskim otocima za školsku godinu 1995./1996. obavljena je u *Nacionalnom programu razvitka otoka* (1997) u kojem su otoci prema broju učenika svrstani u četiri skupine, a usporedba tadašnjeg stanja i stanja i

2017. pokazuje određene promjene.

U prvoj skupini, s više od 500 učenika u osnovnim školama bilo je 1997. godine 9 otoka (Krk, Korčula, Brač, Hvar, Lošinj, Rab, Pag, Ugljan i Murter). Sada ih ima samo 7, Murter i Ugljan prešli su u nižu kategoriju. Najviše učenika i dalje ima otok Krk (1325). S više od tisuću učenika još je samo Korčula (1231), dok su 1995. godine takvi bili još Brač i Hvar. Ukupno je na otocima prve skupine bilo 10 446 učenika ili 84,7% svih učenika otočnih osnovnih škola (1995./96.). Sada otoci prve skupine imaju 6 193 učenika ili 77,1% svih učenika hrvatskih otoka. Identičan broj škola zadržan je na Krku, Korčuli, Braču, Lošinj i Rabu. Na Krku su područne škole Dubašnica i Omišalj postale matične, otok Pag je 1997. podijeljen na dvije županije pa je došlo i do preraspodjele u organizaciji škola, osnovana je i nova područna škola Jakišnica. Na Hvaru je ugašena područna škola Zastraišće.

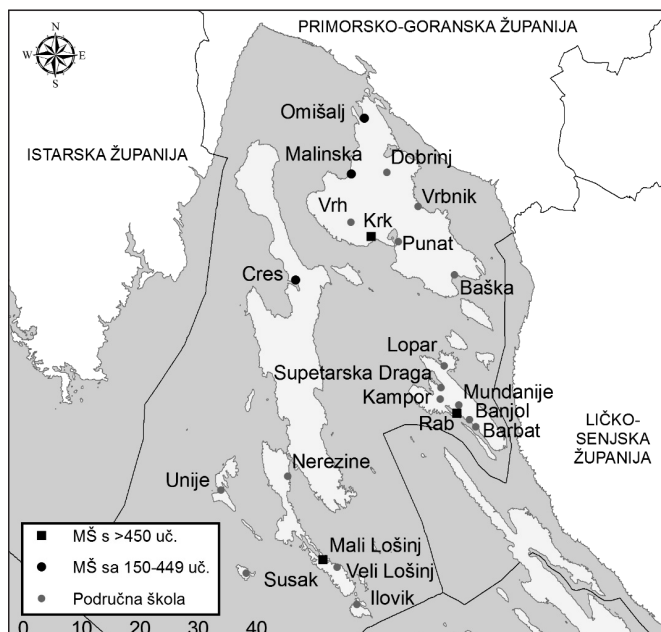
U drugoj skupini nalaze se otoci s 50 do 499 učenika. To su do sredine 20. stoljeća bili dobro napućeni otoci, ali tada je pojačan egzodus pa se smanjuje i ukupno stanovništvo i broj učenika. Od devedesetih godina 20. stoljeća u toj su skupini stabilni otoci Vis, Cres, Čiovo, Pašman, Dugi otok, Šolta, Mljet i Lastovo, ali svi imaju smanjenje broja učenika prosječno oko 30%. Sada su u tu skupinu ušli još Murter (363) i Ugljan (305). Otoci Vis, Čiovo, Šolta, Mljet i Lastovo zadržali su isti broj matičnih i područnih škola. Na otoku Cresu zatvorene su područne škole Orlec, Martinšćica i Valun, na otoku Pašmanu područni odjeli Tkon, Dobropoljana i Mrljane, a na Dugom otoku područni odjel Brbinj. Jedina značajna iznimka je otok Vir, na kojem je u spomenutom razdoblju broj učenika povećan s 43 na 96, te je prešao iz treće u drugu skupinu i u tijeku je postupak za dobivanjem statusa matične škole (do sada je područna škola OŠ Privlaka). U odnosu na 1995./1996. šk. god., u šk. godini 2017./2018., povećan je i broj i udio učenika u školama druge skupine, s 1521 (12,9%) na 1822 učenika (22,0%).

U treću skupinu uvrštavaju se otoci koji uglavnom još imaju školu, ali obično s vrlo malim brojem učenika. To su područni odjeli većih škola na kopnu (obali) ili na susjednim većim otocima. Iako su i prije dvadesetak godina imali vrlo malo učenika u uglavnom kombiniranim razrednim odjelima, suvremeno stanje zabrinjava još više: Unije (44→2), Veli Iž (32→8), Šipan (24→15), Lopud (20→6), Silba (30→8), Prvić (23→1), Ist (12→0), Olib (14→0), Vrgada (14→1), Krapanj (14→4), Zlarić (10→1), Susak (9→4), Koločep (6→1), Ilovik (5→8). Područni odjeli Ist i Olib su zatvoreni, a na još četiri otoka ima samo po jedan učenik. Ukupno je u šk. godini 2017./2018. na otocima ove skupine bilo

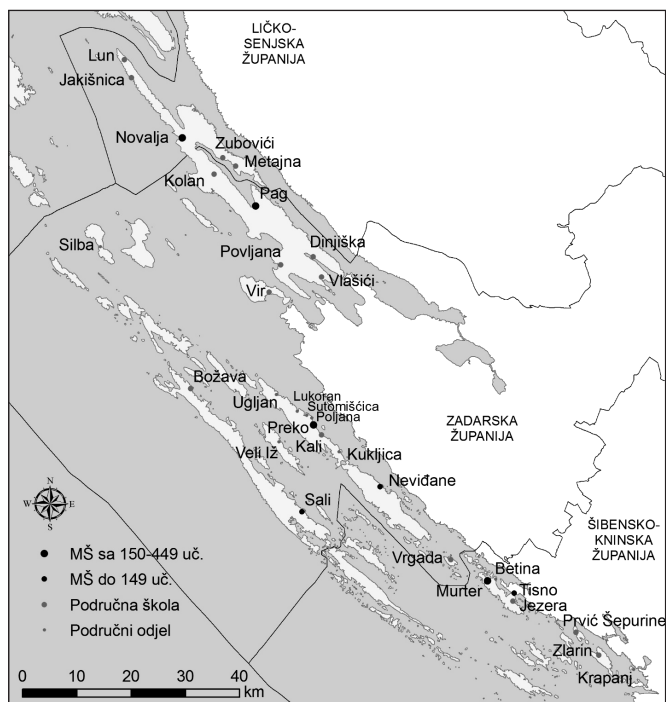
69 učenika ili 0,9% svih učenika otočnog prostora Republike Hrvatske.

Četvrtu skupinu činili su otoci na kojima su samo školske zgrade bez učenika: Biševo, Jakljan, Kaprije, Mali Drvenik, Molat (s tri naselja: Brgulje, Molat, Zapuntel), Ošljak, Premuda, Rava, Rivanj, Sestrunj, Veli Drvenik, Vele Srakane, Zverinac i Žirje od ranije, a sada su im pridruženi još Ist i Olib.

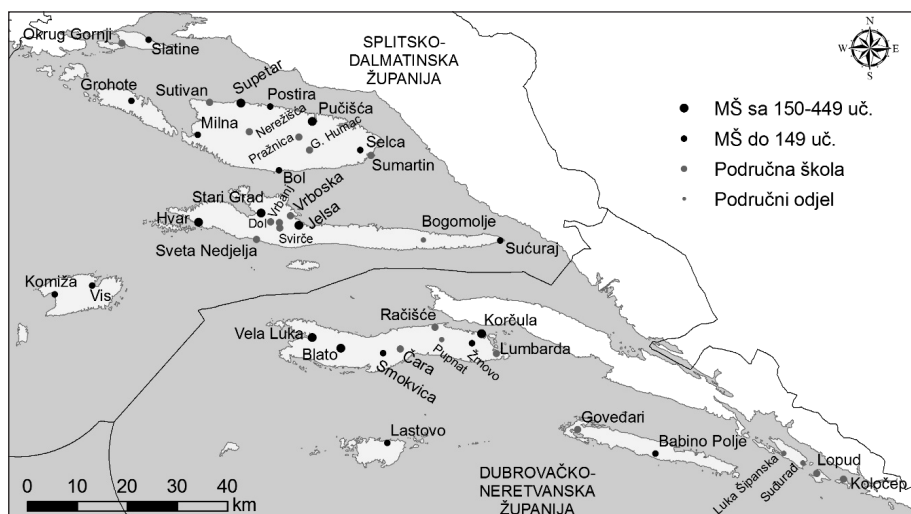
Dakle, u šk. god. 2017./2018. ukupno je osnovnu školu na otocima pohađalo 8026 učenika. Aktivne škole postoje na trideset otoka. Otok Krk u cijelom promatranom razdoblju ima najviše učenika u osnovnoj školi, 1959 u šk. god. 1995./96., a 1325 učenika 2017./18. S više od tisuću učenika u osnovnoj školi još je samo otok Korčula (1952→1231). Tri osnovne škole s najvećim brojem učenika su: OŠ *F. K. Frankopan*, Krk (784), *I. Rabljanina*, Rab (708) i *M. Martinolića*, Mali Lošinj (587). To su jedine od svih otočnih osnovnih škola s više od 500 učenika. Druga krajnost su otoci s po jednim učenikom: Koločep, Prvić, Vrgada i Zlarin. U odnosu na šk. god. 1995./96. ukupan broj učenika otočnih osnovnih škola smanjen je za 35%! Prostorni raspored osnovnih škola na otocima cijele jadranske Hrvatske prikazuju slike 2., 3. i 4.

SLIKA 2. Veličina i prostorni razmještaj osnovnih škola na otocima Primorsko-goranske županije u šk. god. 2017./18., prema podatcima iz Tablice 2.; MŠ = Matična škola (sadržaj: K. Magaš, izradio D. Radoš)

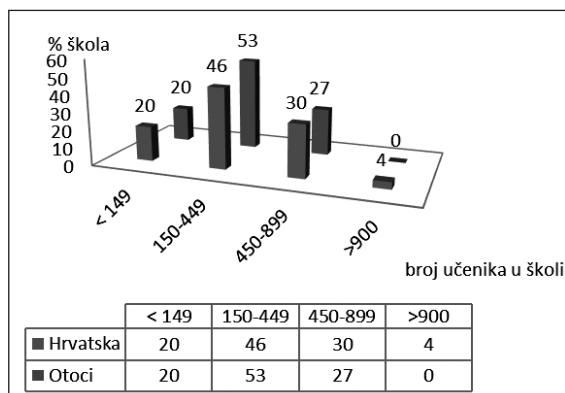

SLIKA 3. Veličina i prostorni razmještaj osnovnih škola na otocima u Ličko-senjskoj, Zadarskoj i Šibensko-kninskoj županiji u šk. godini 2017./18., prema podatcima iz Tablice 2.; MŠ = Matična škola (sadržaj: K. Magaš, izradio D. Radoš)

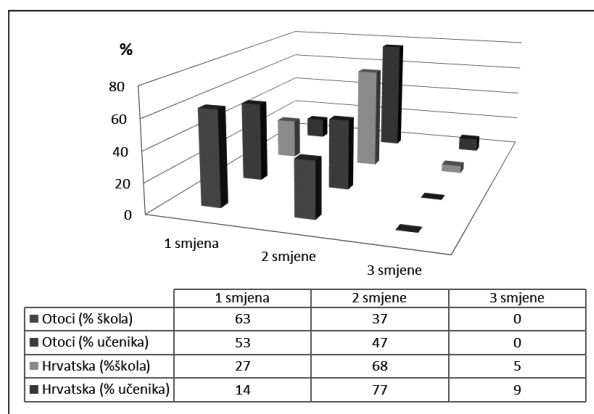
SLIKA 4. Veličina i prostorni razmještaj osnovnih škola na otocima u Splitsko-dalmatinskoj i Dubrovačko-neretvanskoj županiji u šk. god. 2017./18. prema podatcima iz Tablice 2.; MŠ = Matična škola (sadržaj: K. Magaš, izradio D. Radoš)

Ako se veličina osnovnih škola na otocima (mjereno brojem učenika u školi), usporedi sa svim osnovnim školama u Republici Hrvatskoj (Slika 5.), očito je da ne postoje značajne razlike. Postotni udio škola koje pripadaju pojedinoj kategoriji vrlo je sličan ili čak identičan (za škole s manje od 149 učenika). Jedina veća razlika je što na otocima nema škola s više od 900 učenika.

SLIKA 5. Osnovne škole (%) prema broju učenika, u Republici Hrvatskoj i na otocima 2017. godine. Izvor: za RH URL 7, za otoke URL 4.

Ako se kao pokazatelj uvjeta rada u školi analizira broj smjena u kojima se odvija odgojno-obrazovni rad, čini se da je bolje stanje na otocima nego u državi kao cjelini. Naime, na otocima niti jedna škola ne radi u tri smjene, a čak vrlo visok postotak škola (63% škola i 53% učenika) radi u samo jednoj smjeni. Povoljnija statistika za otoke samo je dijelom rezultat povećanih ulaganja u pedagoški standard na otocima, a većim dijelom je posljedica malog boja učenika u školama i u razrednim odjelima (Slika 6.).

SLIKA 6. Osnovne škole (%) prema broju smjena, u Republici Hrvatskoj i na otocima 2017. godine. Izvor: za RH URL 7, za otoke URL 4.

PROJEKT E-OTOCI

Projekt E-otoci započeo je 2008. godine uz financijsku pomoć Vlade Republike Hrvatske. Suradnici na projektu bili su: Središnji državni ured za e-Hrvatsku, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa i Hrvatska akademska istraživačka mreža-CARNet. Glavni cilj bio je i ostao isti – učenicima na udaljenim i slabo naseljenim otocima omogućiti povezivanje na internet i pristup suvremenim tehnologijama u učenju da bi se povećala kvaliteta odgoja i obrazovanja u otočnim školama i tako bar mali dio populacije odvratio od iseljavanja s otoka. Uz to, učenici su u otočnim školama često sami ili malobrojni u razredu pa im ovaj vid nastave i komunikacije pomaže u druženju s vršnjacima, makar i na daljinu.

Nastavni sati se organiziraju u matičnim školama (bilo da su u gradu na obali ili na većem i više naseljenom otoku). Nastava se održava interaktivnim videokonferencijama, koje omogućuju audio i video komunikaciju matične i područnih škola. U projekt je uključeno sedam matičnih škola i trinaest područnih škola koje su zajedno tada imale 103 učenika. Do šk. god. 2017./18. broj učenika u školama sudionicama projekta smanjen je na 70.

TABLICA 3. Matične i područne otočne škole uključene u projekt E-otoci 2008.

Matična škola	Područna škola 2008. <i>Područni odjel 2017.</i>	Broj učenika 2008.	Broj učenika 2017.
<i>OŠ M. Martinolića</i> , Mali Lošinj	Ilovik Susak Unije	6 10 8	8 4 2
<i>OŠ Zadarski otoci</i> , Zadar	Olib Silba → <i>PO</i> Veli Iz → <i>PO</i>	1 2 22	škola zatvorena 8 8
<i>OŠ F. Vrančića</i> , Šibenik (od 2017. <i>OŠ Meterize</i> , Šibenik)	Prvić Šepurine Zlarin	7 3	1 1
<i>OŠ Brodarica</i> , Šibenik	Krapanj → <i>PO</i>	4	4
<i>OŠ Slano</i> , Slano	Suđurađ → <i>PO</i> Šipanska Luka → <i>PO</i>	6 20	5 18
<i>OŠ A. Masle</i> , Orašac	Lopud	8	10
<i>OŠ I. Gundulića</i> , Dubrovnik	Koločep	6	1

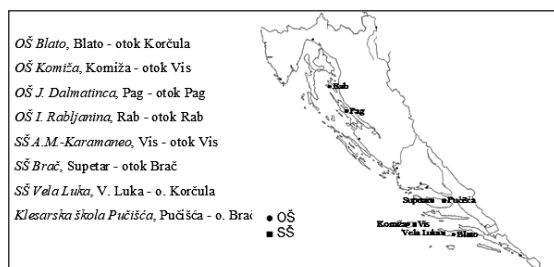
IZVOR: Ivanković, (2009). URL 4; URL 5

Prvo iskustvo pokazalo je brojne prednosti, ali i značajne poteškoće u primjeni

i izvedbi videokonferencijske nastave. Navode ih svi sudionici nastavnog procesa: učitelji, učenici, roditelji i stručne službe. Glavne prednosti su: stručna izvedba nastave, izravna komunikacija učenika matične i područne škole, osjećaj zajedništva, osim toga zabavnije je i zanimljivije tako učiti, informacijsko-komunikacijska tehnologija (IKT) djeluje motivirajuće, kvalitetnije obrazovanje. Najviše spominjane poteškoće: problemi čujnosti (loš i neprepoznatljiv zvuk), nespretnost i neprilagodnost postupka, potreba eliminacije svih ostalih zvukova u učionici (žamor, pomicanje stolica, ...), veća usmjerenost na tehniku nego na nastavne sadržaje, dio učenika video konferencijsku opremu doživljava kao faktor razdvajanja, neki dugo ne mogu postići opuštenost u komunikaciji pred kamerom, učenik je ipak sam u učionici (URL 10).

Unatoč poteškoćama, projekt omogućuje isporuku nastavnih sadržaja školama na udaljenim, malim i slabo napučenim otocima i nastavu „u živo“ tehnologijom u učionicama za učenje na daljinu, bolje povezuje područne osnovne škole s matičnim školama, reducira putovanja učitelja, podiže kvalitetu nastave.

Pod pokroviteljstvom Vlade Republike Hrvatske i nadležnog Ministarstva znatnosti i obrazovanja, a uz pomoć CARNet-a, od 2015. godine započela je realizacija **pilot projekta e-Škole** („e-Škole: uspostava sustava razvoja digitalno zrelih škola u Hrvatskoj“), koji se sastoji od dvije faze. U prvoj fazi (2015.-2018.) obuhvaćena je 101 osnovna škola i 50 srednjih škola u Republici Hrvatskoj. Uvodi se odgovarajuću IKT infrastrukturu i opremu u škole, razvija digitalnu zrelost učitelja i učenika, te prati međunarodne trendove u razvijenim zemljama. 80% sufinancirala je Europska unija. Otočne škole proporcionalno su zastupljene u projektu. Najveća im je koncentracija u području Splitsko-dalmatinske županije, dvije OŠ su iz Dubrovačko-neretvanske županije, a po jedna iz Zadarske i Ličko-senjske županije. Sve srednje škole uključene u projekt su iz Splitsko-dalmatinske županije (Slika 7.).

SLIKA 7. Osnovne i srednje otočne škole uključene u pilot-projekt e-škole 2015. (Izvor: URL6)

Druga faza (2019.-2022.) je u pripremi. Obuhvatit će sve hrvatske škole. Cilj je digitalizirati svu nastavu u osnovnim i srednjim školama u Republici Hrvatskoj.

UMJETNIČKE OSNOVNE ŠKOLE NA HRVATSKIM OTOCIMA

Prema podacima *Popisa državnih umjetničkih škola u Republici Hrvatskoj*, MZO-a (URL 11), na hrvatskim otocima je u šk. god. 2017./18. djelovalo 6 državnih osnovnih glazbenih škola (OGŠ), koje je pohađalo 316 učenika (56% svih polaznika otočnih osnovnih glazbenih škola). One uglavnom djeluju kao glazbena škola ili glazbeni odjel pri otočnoj osnovnoj školi. To su:

- *OGŠ Korčula pri OŠ P. Kanavelića Korčula* (88 učenika; pouka za klavir, harmoniku, blok-flautu, klarinet, flautu, saksofon, trubu, gitaru, violinu i mandolinu), a u školi djeluje školski orkestar i zbor;

- *OGŠ pri OŠ Vela Luka* (52 učenika; klavir, klarinet, violina, gitara, truba, Zbor OGŠ-e);

- *OGŠ pri OŠ Blato* (57 učenika; violina, dječje klapce);

- *OGŠ Josipa Kašmana Cres*, djeluje od 2014./15. kao Glazbeni odjel u sastavu OŠ F. Petrića Cres, ranije je bila u sastavu Pučkog otvorenog učilišta u Malom Lošinju, koju pohađa 20 učenika;

- *Glazbeni odjel OŠ M. Martinolića Mali Lošinj* ima svih šest razrednih odjela, s ukupno 33 učenika, većina svira klavir a mali broj flautu, klarinet, trubu ili harmoniku;

- *OGŠ Tisno*, djeluje od šk. godine 2013./14. u prostorima OŠ V. Kaleba u Tisnom. Okuplja učenike s cijelog otoka Murtera te iz Vodica i Pirovca na obali. Ima 66 učenika koji se obrazuju za sviranje klavira, gitare, klarineta, flaute, violine ili violončela.

Na šest hrvatskih otoka djeluju Osnovne glazbene škole koje su organizacijski vezane uz veću glazbenu školu u većem gradu na obali. Tako su na Krku i Rabu područni odjeli *Glazbene škole Ivana Matetića Ronjgova* iz Rijeke. *Područni odjel Krk* djeluje od 2015/16. i ima 30 učenika (gitara, klavir, flauta, klarinet, truba). *Područni odjel Rab* (od 2011.) sa 67 učenika ubraja se među najveće glazbene odjele na otocima. Ima glazbenu izobrazbu za klavir, gitaru, mandolinu, harmoniku, saksofon i klarinet.

U Preku na otoku Ugljanu je od školske godine 2008./09. *Područni odjel Osnovne glazbene škole Blagoje Bersa* iz Zadra. Ima Osnovnu glazbenu i Osnovnu plesnu školu. U glazbi se izučavaju truba, gitara, klavir i tamburica. Sve zajedno školu pohađa 51 učenik.

Na Braču, Hvaru i Visu djeluje 7 dislociranih odjela (DO) Glazbene škole Josipa Hatzea iz Splita. Na Braču to su: *DO Postira* (22 učenika; klavir, gitara), *DO*

Bol (12 učenika; klavir) i *DO Supetar* (13 učenika; klavir).

Na otoku Hvaru su: *DO Stari Grad* (23 učenika; truba, klavir), *DO Hvar* (13 učenika; klavir) i *DO Jelsa* (15 učenika; gitara, klavir). Na otoku Visu je *DO Vis* sa 6 učenika koji sviraju trubu ili klavir.

Osnovne glazbene škole iz ove skupine imaju 252 učenika (2017./18.), što iznosi 44% od ukupnog broja.

Otok Korčula je prema više demografskih pokazatelja zauzeo neko od vodećih mjesta. Prvi je po broju učenika u srednjoj školi (572) i po broju učenika u osnovnoj glazbenoj školi (197), drugi po broju učenika u osnovnoj školi (1231) i prema ukupnom stanovništvu (15 532). Brojke govore da svaki šesti učenik otoka Korčule ima glazbeno obrazovanje.

SLIKA 8. Predstavljanje OGŠ Korčula, svibanj 2018.

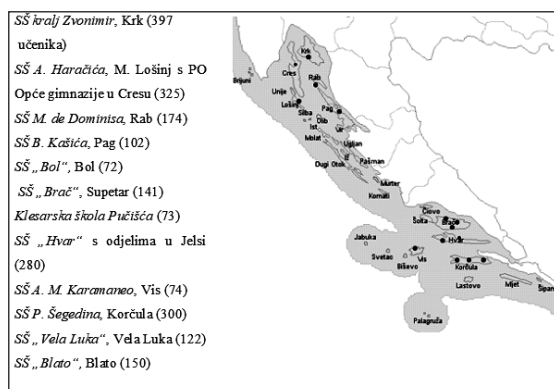
SLIKA 9. Završni koncert učenika OGŠ Vela Luka, lipanj 2016. Izvor: URL 4.

Umjetničke škole na otocima uglavnom poučavaju vještinu sviranja, znatno manje njeguju zbrojsko ili klapsko pjevanje, a samo PO Glazbene škole B. Bersa (Preko) i vještinu plesa.

U šk. god. 2017./18. na otocima Primorsko-goranske županije glazbenu školu pohađalo je 150 učenika, što je 5,3% svih učenika osnovne škole u toj regiji. Na otocima Zadarske i Šibensko-kninske županije umjetničke škole pohađalo je ukupno 117 učenika (7,4% populacije osnovnoškolske dobi). Otočni prostor Splitsko-dalmatinske i Dubrovačko-neretvanska županije ima brojne odjele glazbenih škola na Korčuli, Hvaru, Braču i Visu s ukupno 301 učenikom. Ova otočna regija prva je po broju učenika u OŠ ukupno, po broju učenika koji pohađaju umjetničke škole i po najvećem udjelu istih učenika u ukupnom broju učenika (8,3%).

SREDNJE ŠKOLE NA HRVATSKIM OTOCIMA

Srednje škole djeluju na samo devet hrvatskih otoka, jednako u školskoj godini 1994./95. i 2017./18., na kojima ukupno ima četrnaest srednjih škola. Zapravo se može govoriti o samo dvanaest škola, jer je na Cresu područni odjel SŠ-e iz Malog Lošinja (Opća gimnazija), a u Jelsi su izdvojeni odjeli Srednje škole iz Hvara. Očit je „prazan prostor“ na srednjem dijelu hrvatskog arhipelaga, između Paga i Brača na otocima nema niti jedna srednja škola. Ti otoci izgubili su najviše stanovništva (mali otoci) ili su prometne veze i ulaganja u otoke nedostatni (Dugi otok). Prostorni razmještaj srednjih škola na otocima donosi zemljovid na slici br. 10, a uz popis je i broj učenika u šk. godini 2017./18.

SLIKA 10. Srednje škole na hrvatskim otocima u šk. god. 1995./96. i 2017./18.

Ukupno je na otocima bilo 2 210 srednjoškolaca, što je samo 65% učenika iz šk. godine 1995./96. (3 391). Kumulativni pad broja učenika u srednjim školama na otocima, sukladan je smanjenju broja učenika u osnovnim školama (35%) u istom vremenskom razdoblju. Najmanji pad broja učenika tijekom dvadesetak godina ima SŠ Krk (18,7%), a najveći SŠ Vis (47,9%).

Sve *srednje škole* koje u imenu nose taj naziv, njih jedanaest, po svojoj strukturi obrazovnih mogućnosti složene su. Imaju četverogodišnji opće obrazovni program (Opća gimnazija) te veći broj zanimanja mješovite programske strukture koja ih priprema za tržište rada. Od četverogodišnjih programa, to su najčešće: hoteljersko-turistički tehničar, turističko-hoteljerski komercijalist, strojarški računalni tehničar, tehničar za brodogradarstvo, pomorski nautičar, elektrotehničar, ekonomist. Učestali trogodišnji programi su: ugostitelj (konobar, kuhar, slastičar), prodavač, te obrti (brodograditelj, automehaničar, brodski mehaničar, elektromonter, elektromehaničar, frizer, vodoinstalater, strojobravar). Specifična je *Klesarska škola Pučišća*, obrazuje samo klesarske tehničare i klesare. Za sada se ne navodi obrazovanje za dvojna zanimanja, kojima bi se nadomjestio nedostatak potrebnih stručnjaka u različitim sferama gospodarskog života na otocima, te omogućila cjelogodišnja zaposlenost stanovništva (Faričić 2012). U Malom Lošnju djeluje i *Centar odgoja i obrazovanja pri odgojnom domu Mali Lošinj*, koji obrazuje trogodišnja zanimanja u strojarstvu, ugostiteljstvu i obradi drva. Za ista zanimanja postoje i dvogodišnji programi te programi za obrazovanje odraslih. Dom je namijenjen resocijalizaciji mladeži s poremećajem u ponašanju u dobi od 14 do 21 godine. U šk. god. 2017/18. je 40% otočnih učenika pohađalo otočne gimnazije, a 60% strukovne škole. Na razini države taj je udio 31% i 67%.

Na primjeru dva otoka s najviše učenika u osnovnoj školi (Krk i Korčula) može se pokazati pravilnost kretanja broja učenika u srednjim školama: učenici koji žive na otocima bliže kopnu i s boljim prometnim vezama, često se odlučuju za srednju školu u većem gradu pa otoci gube veći dio učenika po završetku osnovne škole. Krk je u šk. god. 2017/18. zadržao samo 30% učenika za srednju školu, dok je udaljenija Korčula zadržala 46%. Škole s većim brojem učenika uglavnom nemaju poteškoća s osiguranjem stručnog nastavnog kadra, što se ne može reći i za škole malih i udaljenih otoka s malim brojem učenika i razrednih odjela. Tamo nastavnici često rade u više škola ili pokrivaju veći broj školskih predmeta. Tako na primjer u srednjoj školi na Visu, prof. geografije i dipl. oec. predaje šest predmeta (geografija, turistička geografija, promet i putničke agencije, marketing u turizmu, osnove ekonomije, PIG) i održava praktičnu nastavu, a prof. pedagogije

i filozofije radi kao stručni suradnik pedagog i predaje pet predmeta (filozofija, logika, etika, sociologija, politika i gospodarstvo). (URL 8)

Prema navodima na stranicama pojedinih srednjih škola, zbog nepostojanja drugih okupljališta za mlade, škole organiziraju veći broj aktivnosti te su otočni učenici vrlo angažirani u izvan nastavnim i izvanškolskim aktivnostima i projektima. To su: Eko-škola, *Globe*, *ERASMUS*, *E-Twinning*, Odgoj za Europu, Škola ambasador EU, HvaR&D – geoinformatika u geografiji, *European Secondary School Exchange*, *SEMEP*, Kulturni-glazbeni, Govornička škola, Kulturna baština otoka, dodatno učenje stranih jezika. S obzirom na to da zbog tih aktivnosti ostaju u školi i poslije podne, problem nastaje zbog prijevoza učenika kućama, jer se organizirani prijevoz učenika odvija uglavnom do 14 sati.

Državni pedagoški standard srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (2008) specificira okolnosti u kojima je moguće odstupanje od standarda za državnu razinu. Otočne srednje škole mogu imati manji broj razrednih odjela, odjeli se mogu ustrojiti s manjim brojem učenika, jedan razredni odjel može biti kombinacija i više od tri programa (zanimanja). S obzirom na to da sredstva osigurava državni proračun zajedno s osnivačem, lokalnom zajednicom i donatorima, škole koje imaju veću potporu lokalne zajednice imaju bolje uvjete. Tako je na pr. *Srednja škola „Bol“* s otoka Brača izradila projekt kojim može od šk. god. 2018./19. svojim učenicima ponuditi brojne pogodnosti: svi učenici koji ispunjavaju uvjete za upis u učenički dom, ostvarit će pravo na potpuno besplatan smještaj i prehranu u novom učeničkom domu (troškove će financirati Općina Bol). Učenici koji upišu program za zanimanje kuhar ili konobar, ostvaruju pravo na punu stipendiju od 1.200,00 kn mjesečno (sredstva osigurava hotelsko poduzeće Hoteli „Zlatni rat“ d.d.). Učenicima su osigurani: praktična nastava, zaposlenje i smještaj tijekom školovanja u ljetnim mjesecima te posao i smještaj nakon završenog obrazovanja. Za učenike putnike iz drugih bračkih mjesta, osigurana je pomoć od 2.000,00 kuna za cijelu školsku godinu. Svi upisani učenici na korištenje dobivaju novi laptop ili tablet, čime se osigurava pristup svim digitalnim obrazovnim sadržajima. Ovaj projekt podržava Ministarstva znanosti i obrazovanja, Splitsko-dalmatinske županije, Općine Bol, boljskih gospodarskih subjekata i cijele lokalne zajednice (URL 9).

ZAKLJUČAK

U školskoj godini 2017./18. na hrvatskim otocima djelovale su 82 osnovne škole (34 matične škole i 48 područnih), 13 područnih odjela osnovnih škola i 12 srednjih škola s 2 područna odjela. Ukupno ih je pohađalo 8 026 učenika osnovne škole i 2 210 učenika srednjih škola.

Škole na otocima imaju isti kurikulum, iste ciljeve odgoja i obrazovanja, iste nastavne sadržaje i slične odgojno-obrazovne rezultate kao i škole na kopnu. Zbog malog broja učenika i često kombiniranih razrednih odjela na otocima, razlika je u metodama i oblicima rada. U šk. god. 2017./18. kombinirani razredni odjeli postojali su u 2 matične škole, u 23 područne škole i 8 područnih odjela. Znatno dio nastavnog kadra putuje iz većih gradova na obali ili radi u dvije ili čak tri škole, pa škole imaju poteškoća oko organizacije radnog vremena nastavnog osoblja. Zbog smanjenja broja učenika u malim školama, moguć je i gubitak dijela satnice ili nadopuna radnog vremena većim angažmanom izvan redovne nastave.

Prema dostupnim pokazateljima za osnovne škole, pedagoški standard i kvaliteta odgojno-obrazovnog rada u otočnim školama ukupno ne zaostaje za državnim prosjekom, ali postoje razlike unutar otočnog prostora. Ukupno, oko 50% matičnih škola i samo oko 20% područnih škola navodi dobru opremljenost škola. Najbolje je stanje opremljenosti škola na otocima Kvarnera, zatim slijede otoci Splitsko-dalmatinske i Dubrovačko-neretvanske županije, a ostali otoci imaju vrlo malo škola i često škole navode znatno niži standard (nedostatna opremljenost učionica, nedostaje dvorana za tjelesni odgoj, neodgovarajuće školsko dvorište,...). Materijalni nedostatci obično su nadoknađeni većim zalaganjem učitelja i nastavnika u poučavanju i pripremi nastavnih sadržaja, te u redovnoj nastavi svi ostvaruju iste nastavne programe. Zahvaljujući povećanom angažmanu učitelja/škola, redovito se organiziraju dodatna i dopunska nastava te velik broj izvan-nastavnih i izvanškolskih aktivnosti za učenike.

Krajnji cilj razvoja na hrvatskim otocima u neposrednoj budućnosti trebao bi biti stvaranje uvjeta za život i obrazovanje u kojima otoci mogu zadržati svoje mlade naraštaje i postati privlačni za novo stanovništvo.

LITERATURA I IZVORI PODATAKA

- AKRAP, A.; ČIPIN, I. 2015. Razvoj stanovništva hrvatskih otoka, u *More – hrvatsko blago*, Radić, Z. ur., Zagreb, 88-106.
- BUCUL, T. 2014. *Analiza stanja i mogućnosti razvoja hrvatskih otoka*, diplomski rad, Sveučilište u Rijeci – Pomorski fakultet u Rijeci.
- DUPLANČIĆ-LEDER, T., UJEVIĆ, T.; ČALA, M. 2004. Coastline Lengths and Areas of Islands in the Croatian Part of the Adriatic Sea Determined from the Topographic Maps at the Scale of 1 : 25 000, *Geoadria* 9/1, 5-32.
- FARIČIĆ, J. 2012. *Geografija sjevernodalmatinskih otoka*, Zagreb, Školska knjiga, Sveučilište u Zadru, 343-351.
- FRIGANOVIĆ, M. A. 2001. O demografskoj problematici hrvatskih otoka na Jadranu, *Sociologija sela* 39 (151/154), 37-59.
- IVANKOVIĆ, R. 2009. *CARNet Projekt E-otoci*, Šibenik. Dostupno na https://www.carnet.hr/dokumenti?dm_document_id=943&dm_dnl=1
- LAJIĆ, I.; MIŠETIĆ, R. 2013. Demografske promjene na hrvatskim otocima na početku 21. stoljeća, *Migracijske i etničke teme*, 29 (2), 169-199.
- NEJAŠMIĆ, I. 1997. Suvremene značajke (bio)reprodukcije stanovništva hrvatskog otočja, *Migracijske teme* 13(1-2), 71-83.
- NEJAŠMIĆ, I.; TOSKIĆ, A. 2013. Starenje stanovništva u Hrvatskoj-sadašnje stanje i perspektive, *Hrvatski geografski glasnik* 75(1), 89-110.
- STARC, N. 2015. *Ka održivom razvoju hrvatskih otoka*, Odbor za zaštitu dobara od nacionalnog interesa HAZU.
- Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja* (2008), Hrvatski sabor, NN 63/2008.
- Državni pedagoški standard srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja* (2008) Hrvatski sabor, NN 63/2008.
- Izvješće o učincima provedbe zakona o otocima u 2009. godini* (2010.), Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture, Zagreb 2010.
- Izvješće o učincima provedbe zakona o otocima u 2011. godini* (2013.), Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, Zagreb 2013.
- Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje* 2010. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske, Zagreb 2011.
- Nacionalni program razvitka otoka* 1997. Ministarstvo razvitka i obnove Republike Hrvatske, Zagreb 1997.

Odluka o uspostavi obrazovnih sektora u strukovnom obrazovanju (2007.), Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 14. prosinca 2007.

Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije (2014), Hrvatski sabor, NN 124/2014.

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. 2008. Hrvatski sabor, NN 87/08. *Zakon o otocima*. 2006. Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU, NN 33/2006.

URL 1, <http://bus.hr/dokumenti/najveci-najvisi-najnaseljeniji-hrvatski-otoci.pdf?x80827>

URL 2, <http://www.croatie.eu/article.php?id=35&lang=1>

URL 3, *Vodič kroz sustav obrazovanja u Republici Hrvatskoj*; Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske

https://mzo.hr/sites/default/files/links/hrvatski_obrazovni_sustav.pdf

URL 4, portal skole.hr Nastavni plan i program za 2017./18. školsku godinu

URL 5, www.carnet.hr-e-otoci

URL 6, CARNET//www.e-skole.hr/hr/dionici/skole u pilot projektu

URL 7, *Odgojno-obrazovni sustav u Republici Hrvatskoj* (2017.) www.azoo.hr/images/AZOO/.../OO_SUSTAV_U_RH_-_Mario_Rogac_-_2017.ppt URL 8, Godišnji plan i program Srednje škole Vis; <http://ss-amkaramaneo-vis.skole.hr/skola>

URL 9, <https://www.bolinfo.hr/kultura-skolstvo/ss-bol/2018/srednja-skola-bol-na-bracu-poziva-na-upis>

URL 10, *Daleko su naši školi* (2014) – projekt OŠ Š. Budinića Zadar <http://www.grad-zadar.hr/vijest/razvoj-otoka-i-zastita-okolisa--vijesti-72/daleko-sunasi-skoji-2381.html>

URL 11, https://mzo.hr/sites/default/files/dokumenti/2017/OBRAZOVANJE/Srednje/umjetnicke/popis_drzavnih_umjetnickih_skola_u_republici_hrvat-skoj.pdf

CROATIAN ISLANDS IN EDUCATIONAL SYSTEM OF THE REPUBLIC OF CROATIA

ABSTRACT

The paper analyses modern Croatian island schools in the complex socioeconomic realities of the post-transitional period. It considers the legal prerequisites for the transformation of the education system and the realities of the specific demographics, economics, infrastructure and education situation on the islands. The strategic documents, which form the foundations for the development of the Croatian islands, the National Island Development Programme (1997) and the Islands Act (1999), indicate the institutionalisation of state concern for the islands, with the aim of implementing the principles of sustainable development in order to achieve social stability and economic growth. One of the basic prerequisites is improving upbringing and education. The islands are a specific case, with small numbers of pupils, difficulties in finding teaching staff, problems with pupil transport and equipment for schools and their environments. That's why is the usual categorisation of Croatian schools into base and branch schools with the opportunity to open branch classes, while on the islands there is a further category, "primary schools with impaired working conditions". About thirty of the poorest, most distant and smallest islands no longer have the conditions for primary schools to function, and some do not even have branch schools. If schools still exist, they have extremely small numbers of pupils and combined classes. The number of abandoned primary schools is growing, and there are secondary schools on only nine of the most populated islands. The CARnet e-schools pilot project includes only four primary and secondary schools on the Croatian islands.

KEY WORDS: *Croatian islands, education, base schools, branch schools, primary and secondary schools, educational standards*